

Хомінець С. В.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри земельного та аграрного права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ В ГАЛУЗІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

У даній праці земельна реформа розглядається в контексті заміни монополії державної власності на землю приватною власністю, включенні земель в систему ринкових відносин та запровадженні земельного ринку. Детально проаналізовані питання економічного стимулювання раціонального використання і охорони земель всіх категорій. Для успішної реалізації механізму економічного стимулювання суб'єктів земельних правовідносин на практиці визначено нормативну процедуру його здійснення.

Ключові слова: земельна реформа, форми земельної власності, державне фінансування, стимулювання землекористувачів.

In this work, land reform is considered in the context of the replacement of the monopoly of state ownership of land with private property, the inclusion of land in the system of market relations, and the introduction of the land market. The issues of economic stimulation of rational use and protection of land of all categories are analyzed in detail. In order to successfully implement the mechanism of economic stimulation of the subjects of land legal relations, a normative procedure for its implementation has been defined in practice.

Keywords: land reform, forms of land ownership, state financing, stimulation of land users.

Розпочата в грудні 1990 року земельна реформа, стала одним із важливих напрямів розвитку незалежної України. Її запровадження та проведення відбувалося в умовах затяжної фінансово-економічної кризи, надмірної інфляції, спаду промислового виробництва [1, с. 31]. Очевидно, саме об'єктивна необхідність подолання економічної кризи в аграрному секторі виробництва обумовила спрямованість земельної реформи на вирішення, головним чином, еконо-

мічних проблем. Всі перетворення аграрного сектора звелися до реформування відносин власності. В науці земельного права сутність земельної реформи вбачають у заміні монополії державної власності на землю приватною земельною власністю, включенні земель в систему ринкових відносин та запровадженні земельного ринку.

Основні результати економічних земельних перетворень в Україні полягають у переході від виключної державної власності на землю до плюралізму форм земельної власності, утворенні інституту права приватної власності на землю та нових організаційно-правових форм господарювання на землі в незалежній Україні.

В процесі реалізації земельної реформи змінилося ставлення до землі, як об'єкта земельних правових відносин. Науковці-економісти з цього приводу зауважують, що землю було визнано майном, товаром, об'єктом права власності та цивільного обігу. Це знайшло відображення й на нормативному рівні, оскільки позиція законодавця під час реалізації земельної реформи характеризується чіткою спрямованістю на правовий захист саме приватної сфери відносин. Зокрема, Цивільний кодекс України 2003 р., включивши ряд норм про право власності та інші речові права на землю (земельні ділянки), тим самим надав земельним відносинам та їх об'єкту приватноправового забарвлення.

За таких умов, наявність економіко-правових пріоритетів в ході проведення земельної реформи стала невід'ємною складовою державної земельної політики України.

Економіко-правовий механізм стимулювання суб'єктів земельних правовідносин до раціонального використання, охорони й підвищення родючості ґрунтів можна вважати новелою державної земельної політики України. Виникнення та становлення цього механізму пов'язане з реалізацією в Україні земельної реформи, в рамках проведення якої відбувається перехід економіки від адміністративно-командної сфери до ринкової, а зазначені суспільні відносини змінюються від сфери публічно-правового регулювання до сфери публічно-приватного правового регулювання [2, с. 154, 155].

Питання економічного стимулювання раціонального використання і охорони земель всіх категорій, і особливо сільськогосподар-

ського призначення, детально проаналізовані в юридичній літературі. Так, в літературі підкреслюється, що економічне стимулювання раціонального використання і охорони земель являє собою механізм ціноутворення, кредитування, пільгового оподаткування, виділення бюджетних і позабюджетних коштів, компенсації зниження доходів тощо, за допомогою якого забезпечується раціональне використання земельних ресурсів, створюються сприятливі умови для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, збереження та відтворення родючості ґрунтів, захисту земель від негативних наслідків антропогенної діяльності людини. При цьому, під економічним стимулюванням землевласників та землекористувачів прийнято вважати як спонукання до активних дій, так і заохочення за вже досягнуті результати.

Свого часу у науковців були підстави стверджувати, що земельне законодавство не містить правових норм щодо визначення механізму економічного стимулювання. Адже положення Земельного кодексу України та Закону України «Про охорону земель» мають загальний характер. Єдиним спеціальним нормативним актом у цій сфері тривалий час залишався спільний наказ Міністерства аграрної політики України та Міністерства фінансів України від 27 лютого 2002 р. № 58/136 «Про затвердження Порядку використання коштів Державного бюджету України на оплату робіт з докорінного поліпшення земель». Положення цього документу були розраховані на надзвичайно вузьке коло суспільних відносин (виключно тих, що пов'язані з проведенням хімічної меліорації ґрунтів).

Зараз ситуація дещо змінилася. На цей час механізм економічного стимулювання закріплений у підзаконних нормативних актах, зокрема, постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі» від 13 лютого 2012 р., № 104, «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів» від 29 квітня 2015 р., № 300 та «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті

для фінансування заходів із захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів» від 2 березня 2011 р., № 180 та ін.

Для забезпечення державного фінансування будь-яких заходів в Державному бюджеті країни необхідно передбачити відповідні видатки. Зазначимо, що Законом України «Про Державний бюджет на 2019 рік» від 23 листопада 2018 р. передбачено виділення коштів для фінансової підтримки заходів а агропромисловому комплексі (код програмної класифікації видатків 1201090), окремо передбачена фінансова підтримка фермерських господарств (1201100), закладено видатки з Державного бюджету для цілей проведення земельної реформи (1202020).

Водночас для успішної реалізації механізму економічного стимулювання суб'єктів земельних правовідносин до раціонального використання, охорони й підвищення родючості ґрунтів на практиці необхідно, перш за все, чітко визначити нормативну процедуру його здійснення. Серед складових такої процедури важливо: 1) визначити критерії, за якими компетентні органи влади прийматимуть позитивні рішення щодо виділення бюджетних коштів власникам та користувачам земельних ділянок сільськогосподарського призначення (дотримання проектів землеустрою щодо забезпечення еколого-економічного обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, зниження рівня забруднення ґрунтів агрохімікатами, радіоактивними речовинами, здійснення комплексу меліоративних та протирозійних заходів тощо); 2) встановити перелік тих документів, які землевласникам та землекористувачам необхідно додати до заяви (клопотання) (затверджена у встановленому законом порядку документація із землеустрою, агрохімічний паспорт земельної ділянки із зазначенням висновку про позитивні зміни стану родючості ґрунтів та ін.); 3) передбачити максимальні строки, в межах яких компетентні органи управління повинні розглянути клопотання та винести відповідне рішення; 4) визначити істотні умови договору про виділення розпорядником бюджетних коштів та передачу їх землевласникам (землекористувачам) тощо.

Кожен захід економічного стимулювання власників і користувачів земельних ділянок до раціонального використання, охорони земель та підвищення родючості ґрунтів потребує попереднього додаткового

дослідження з метою встановлення його економічної доцільності та виявлення факту його корисності не лише для землевласника чи землекористувача, а ще й для держави та суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях: монография. Харьков: Консум, 1998. 224 с.
2. Кулинич П. Ф. Актуальні проблеми розвитку земельного права України на початку ХХІ століття. *Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Сер. Право*. 2010. Вип. 156. К.: НУБПУ, С. 148–157.

REFERENCES

1. Shulga, M.V. (1998). Aktualnyye pravovyye problemy zemelnykh otnosheniy v sovremennykh usloviyakh: monografiya. Kharkov: Konsum [In Russian].
2. Kulynych, P.F. (2010). Aktualni problemy rozvytku zemelnogo prava Ukrainy na pochatku XXI stolittia. *Nauk. visn. Nats. un-tu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser. Pravo – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. The Law Series, issue 156, 148–157* [In Ukrainian].

Любчик А. М.

*кандидат юридичних наук, учений секретар
НДІ правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України*

ПРАВОМІРНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ РЕФЕРЕНДУМУ ЩОДО ПРОДАЖУ ЗЕМЛІ

На сьогодні земельна реформа є актуальним питанням, яке турбує всіх громадян України. Але вона сприймається, як продаж ринку землі, надання прав продажу. Насправді, це тільки одна площина, яка дуже заполітизована. З метою вирішення цього питання постає, насправді, безліч правових колізій, які потребують детального дослідження. Одним із таких визначення необхідності та правомірності проведення референдуму з відкриття чи не відкриття ринку землі в Україні.